

BİLGİ ÇAĞI, REKABET ve TÜRKİYE**Atilla KARAOSMANOĞLU**

İSO Yönetim Kurulu
Başdanışmanı



Oturum Başkanı (Serpil ÇINAROĞLU, Rekabet Kurumu Uzman Yardımcısı) - Sayın Karaosmanoğlu'nun öz geçmişinden bahsetmek istiyorum. 1954 Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi mezunu olan Sayın Karaosmanoğlu, doktorasını 1958 yılında İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesinde tamamlamış, 1955-60 yılları arasında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesinde asistanlık, 1958-63 yılları arasında Orta Doğu Teknik Üniversitesinde öğretim üyeliği yapmış, Harvard Üniversitesinde ziyaretçi ilim adamı, New York Üniversitesinde de ziyaretçi öğretim üyesi olarak bulunmuştur. Devlet Planlama Teşkilatının kuruluşunda çalışan Sayın Karaosmanoğlu, İktisadî Planlama Dairesi Başkanı olarak Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planının da hazırlıklarını yapmıştır.

1965-66 yılları arasında "OECD"de kıdemli danışman olarak bilim ve teknoloji planlaması konusunda rapor hazırlamış, 1966-71 yılları arasında Dünya Bankasında kıdemli iktisatçı olarak çalışmıştır. 1971 yılında Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcılığı yapan Sayın Karaosmanoğlu, 1972-91 yılları arasında tekrar Dünya Bankasında baş iktisatçılık, departman direktörlüğü, Başkan Yardımcılığı görevlerinde bulunmuş, 1994 yılında Dünya Bankası Başkan Vekilliğinden emekli olmuştur.

Hâlen TÜBİTAK Bilim Kurulu üyeliği ve İstanbul Sanayi Odası Başdanışmanlığı yapan değerli konuşmacımızın 1977 yılında OECD tarafından yayınlanan "Towards Full Employment And Price Stability" ve Dünya Bankası tarafından sırasıyla 89 ve 91 yıllarında yayınlanan "Poverty and Prosperity, The Two Realities of Asian Development" ve "Diversity and Consensus: The Emergence of an Asian Development Paradigm" isimli çalışmaları ve çeşitli makaleleri vardır.

Atilla KARAOSMANOĞLU - Bu konuşmanın planını hazırlarken, ne kadar büyük bir hata yapıp cüret gösterdiğimi acı bir şekilde hissettim. Rekabet Kurumu'na gelip rekabetten bahsetmek yapılacak bir şey değil. Konuşmamın bir

bölümü, başkalarının söylediklerini elimden geldiğince sizlerle paylaşmaktan, bir bölümü ise yaşadığım bazı tecrübeleri ve bu tecrübeler ışığında kazandığım bazı izlenimleri nakletmekten oluşacak. Konuşmamı üç ana grupta toplayacağım: İlk olarak, bilgi çağı nedir, yeni ekonomi veyahut bilgi ekonomisi nedir, gelişmesi nasıl olmuştur, niye olmuştur, sorularına cevap aramaya çalışacağım. İkinci olarak, bilgi ekonomisi, bilgi çağı ile rekabet ve tekelleşme ilişkileri üzerinde duracağım. Üçüncü ve son olarak ise, Türkiye ve bilgi çağı ile ilgili bazı noktalar üzerinde durmaya gayret edeceğim. Fakat benim için bu konuşmanın en enteresan tarafı, benim sunuşumdan sonra sizlerin yönelteceği sorularla şekillenecek tartışma ortamı olacak. Çünkü, söyleyeceklerimi büyük bir ihtimalle sizlerin izlemiş olacağınızı tahmin ediyorum.

Rekabet Kurumunun iyi bir “Web” sayfası var; içine oldukça iyi linkler konulmuş vaziyette. Öyle tahmin ediyorum ki, çoğunuz bu linkleri kullanarak, dünyada bu konularda neler söylendiği, meseleye nasıl bakıldığı konusunda zaten bilgi sahibisiniz. Bu bakımdan benim size verebileceğim şeyler biraz sınırlı olacak. Yeni yüzyıl, yani 21’inci yüzyılın bilgi çağı olacağı ve bu çağın ekonomisinin de yeni ekonomi veya bilgi ekonomisi olacağı konusunda genel bir kanı var. Gerek bilgi çağı, gerek yeni ekonomi veyahut bilgi ekonomisi denilen konularda oldukça farklı tarifler veriliyor. İzleyebildiğim kadarıyla, bu kavramların tanımları üzerinde genel olarak anlaşmaya varılmış değil. Yani, henüz, bilgi çağı şudur veya yeni ekonomi budur, bilgi ekonomisi ile yeni ekonomi arasında, şu farklar vardır veyahut yoktur şeklinde, kesinleşmiş ve hemfikir olunmuş genel tarifler mevcut değil. Fakat, meselâ yeni ekonominin en çok kullanılan tariflerinden birisi, Amerika’daki tecrübeye dayanan bir tanım. Bu, yeni ekonomiyi esas itibarıyla ‘iletişim sektöründeki gelişmelere bağlı olarak yaratılan, devamlı ve yüksek bir kalkınma, büyüme hızı’ olarak tarif ediyor. Bu tarife dayanarak, Amerikan ekonomisini inceleyenler, 1990’ların, Amerikan ekonomi tarihinin en alışılmadık, büyük ve kararlı, enflasyonsuz büyüme yaşanan dönem olduğunu görmekteler.

Gençliğimizde biz Amerikan ekonomisiyle ilgili araştırma yaparken, işsizliğin %6.5 veya 7’den aşağı düştüğü noktalarda enflasyonun başlayacağını veri olarak kabul ederdik. Geçen yıllara kadar, son yıllarda bu oran %4’e kadar indi. Yani, işsizlik %4’e kadar inmesine rağmen, Amerika’da bir enflasyon ortaya çıkmadı. Tabii, bunun yarattığı büyük bir güven ve rahatlık hissi yanında, özellikle büyümenin ve bunun yarattığı zenginliğin yada zenginlik hissini ortaya çıkardığı yer ise esas itibarıyla NASDAQ’da izlenen, Amerikan sermaye piyasalarındaki yükselişlerdi. NASDAQ, ileri teknolojiyle çalışan şirketlere ait hisse senetlerinin alınıp satıldığı bir piyasadır. Tabii bununla birlikte “Dow Jones” denilen hepimizin bildiği klasik hisse senetleri piyasasında da önemli

değişiklikler oluyordu. Ancak, geçen yılın ikinci yarısından başlayarak ve bu yılın başından itibaren birdenbire havanın karardığı görünüyor. Geçen yılın sonuna doğru bir yada iki günde 3 trilyon dolarlık servetin buharlaştığına tanık olduk. Kendilerini kâğıt üzerindeki değerlerle zengin hisseden insanlar, birdenbire kâğıt üzerindeki değerlerle fakir hâle geldiler. Amerikan basınında ve oldukça ciddi mecmualarda, ‘yeni ekonomi pek fazla büyümeden öldü’ gibi ifadeler de yer almaya başladı. Bunun doğru bir tespit olmadığını söylemek gerekir. Çünkü, yeni ekonomi denilen, bilgi çağının ekonomisi denilen şey ölmüş değil. Fakat çok büyük beklentilerle kendini zengin hisseden, yani süratle büyüyen bu piyasalardan yararlanan yatırımcılar hisse senetleri birdenbire gerçek değerlerine düştüğü zaman, kendilerini çok fakirleşmiş hissettiler ve bu Amerika’daki ciddi durgunluğun başlangıcı oldu.

Bugün gazetelere baktığınız zaman, yakın zamanda, binlerce, on binlerce kişinin işten çıkarıldığı ile ilgili haberleri görüyorsunuz. Yani, işsizlik meselesi sadece Türkiye’nin meselesi değildir.

Bilgi çağı ve yeni ekonomiyi esas itibarıyla iletişim teknolojisiyle bağlantılı olarak düşünenler var. Fakat, bilgi çağının ve yeni ekonominin gelişmesi ile küreselleşme arasında da çok yakın ilişkiler bulunuyor. Ama, meseleyi böyle tarif ettiğiniz zaman acaba bütünü kapsayabiliyor muyuz? Sadece iletişim sektöründeki gelişmelerle bilgi çağına girildi demek doğru mudur? Bu nasıl gelişti, niye gelişti ve anlamı nedir üzerinde biraz durmakta yarar var.

Bir defa, bilimsel alandaki gelişmeler sadece iletişim sektörüyle ilgili değil. Dünyadaki bütün ciddi araştırma enstitülerinde, her gün çok önemli ve beklenmedik derecede farklı konularda çalışmalar yapılmakta. Teknolojiyle ilgili haberleri izleyenler, önem ve etki bakımından geçen yüzyıldaki gelişmelerin toplamına yakınının, 2000 yılı ve 2001 yılının ilk beş ayında sağlanan gelişmelere neredeyse eşit düzeyde olduğunu görmekteler. Bu hızlı değişim, sadece iletişim sektörüyle sınırlı değil. Ancak, iletişim sektörünün, meydana gelen bu gelişmelerin ve buluşların yayılmasında ve kullanılmasında çok önemli bir etkisi olduğunu belirtmek gerekli. Küreselleşmenin de bunda çok önemli bir etkisi olduğu muhakkak.

Bazı örnekleri vermekte, hatırlatmakta yarar var. Biliyorsunuz geçen yıl tartışmalı olmakla beraber ışık hızından daha büyük bir hıza ulaşıldığı ilan edildi. Geçen yıl sonuna doğru veyahut ortalarında, iletişim teknolojisiyle ilgili olarak moleküler bazda gelişmeler oldu. Bir chip’in -yonganın- molekül büyüklüğünde olabileceğiyle ilgili özellikle IBM’in yaptığıyla ilgili haberler çıktı. Bu haberlere göre “Bir molekülde ileriye ve geriye doğru açılıp kapanan bir ‘Switch’ yapılabilir.”. O noktada önemli olan problem, acaba bu “Switch”in bir “Chip”in

içine, bir yonganın içine nasıl oturtulacağı meselesi idi. Bu oturtulduğu zaman teknolojiye çok büyük değişimler olacağı bekleniyordu.

Bununla teknolojiye çok büyük değişimler olacak denildikten çok kısa bir zaman sonra “NANO” teknolojiyle ilgili haberler çıktı. “NANO” teknoloji denilen şey; bir molekülün binde biri, on binde veyahut yirmi binde biri kadar büyüklükte kendi kendine hareket edebilen ve kendine benzeyen yeni birimler yaratabilen bir teknolojidir. Bunun iletişim sektöründe çok önemli değişimler yaratması beklenmekte.

İnsan gen haritası çözüldü. Fakat, tam insan gen haritası çözüldü, bu hepimizin her türlü meselesini halledecek, daha uzun yaşayacağız, hastalıklar ortadan kalkacak derken ortaya yeni bir icat çıktı; “Önemli olan genler değil, önemli olan, insanların yaşadıkları şartlara göre bu genler etrafında gelişmiş olan proteinlerdir.” denildi. Yani, yaşamımızın her safhasında, her alanında beklenmedik gayet süratli birtakım değişiklikler oldu. Bu değişiklikler niye oluyor, nasıl oluyor?

Bunun önemli nedenlerinden bir tanesi, meteoroloji meselesiyle ilgili. Küreselleşmeye de bağlı olarak ölçüm aletlerinin aynı değerleri verdiği, birbirleriyle mukayese edilebildiği bir dünyada herhangi bir yerde bir araştırma yapıldığı zaman, o araştırmanın doğru olup olmadığı ve o araştırmaya dayanarak başka nelerin yapılabileceği çok süratli bir şekilde dünyanın çeşitli yerlerinde test edilebiliyor. Test edildiği zaman da, açılmış olan bir yolda pek çok yeni gayret, yeni buluş imkânları yoğunlaşıyor ve bazı yeni şeyler ortaya çıkabiliyor.

Size şunu söyleyebilirim: Ben, değerli Başkanın söylediği gibi, bir ara OECD’de bilim ve teknoloji planlamasıyla ilgili bir çalışma yaptım. O zaman yeni ortaya çıkmakta olan teknolojiler için düşünülen kuluçka devri 12-15 yıl arasında idi. Yani, herhangi bir konuda teknolojik olarak bir meselenin çözüldüğü noktaya gelindiğinde, ondan sonra o teknolojinin mahsullerinin dünyada kullanılır ve bundan yararlanabilir hâle gelmesi için 12 ilâ 15 yıl gibi bir sürenin geçmesi gerekiyordu. O zamanki çalışmalarımızda temel faraziyelerimizden birisi de, bilim ve teknoloji araştırmaları arasında lineer, yani doğrusal bir ilişkinin olduğu şeklinde idi. Yani, önce temel bilimde bir şey bulunur, ardından bunun uygulamalı bilimlerdeki kullanımlarıyla ilgili bir şey tespit edilir, ve sonra bunu uygulamalı alanda kullanacak çözümler yaratılır, nihayetinde de bu endüstride kullanılır hâle gelir, diye düşünülüyordu.

Fakat, gelişmeler ortaya çıkardı ki, bu ilişkiler lineer değil. Bazen temel bilimde bulunmadan uygulamada bulunan bazı şeyler geriye dönülerek temel bilimdeki çözümlerine ulaşılabilir. Yani, farklı bir dünyaya girmeye başlıyoruz. Bu farklı dünya, bugünkü bilgi çağının temelini teşkil ediyor. Fakat, bu temelle

birlikte pek çok şey de değişiyor. Değişenler arasında bir defa temel davranışlar var. Değişenler arasında birey-devlet ilişkileri var. Değişenler arasında uluslararası düzeyde çeşitli gruplar arasındaki ilişkiler var. Yani, karşımıza bizim alıştığımızdan çok daha farklı ve dünkü ihtiyaçlarımızı karşılayan düzenle yönetilemeyecek yeni bir dünya ortaya çıkmaya başlıyor. Bunların hızı hakkında bir örnek vermek gerekirse, internetle ilgili olanlarımız bilirler, “Word Wide Web”, yani “www” dediğimiz şey 1990 yılında icat edildi. “Web Browser”, yani bunu kullanmayla ilgili sistem 1993’te icat edildi. 1993-94 yıllarında bunu kullanan 12 milyon insan vardı; 2000 yılında kullanıcı sayısı 500 milyona ulaşmıştı; 2004-2005 yılında kullanıcıların ulaşacağı sayının 1 milyar olacağı düşünülüyor. Yani, iletişimle ilgili bir imkândan 12 milyon insan yararlanırken, 10 senelik bir süre içinde 1 milyar insanın bu imkanı kullanabilir hâle gelmesi bekleniyor. Fakat, başka birtakım değişimler de var; ondan da bahsedeyim.

Birkaç yıl önce belli bir teknolojik destekleme faaliyetiyle ilgili uluslararası bir planlama çalışmasına katıldım. Bu çalışmaya katılan özellikle Avrupalı büyük firmaların araştırmayla ilgili başkanları veyahut Yönetim Kurulu üyeleri, artık kendi fabrikalarında, kendi şirketlerinde, “Mavi Gök Araştırması-Blue Sky Research” denilen araştırma yapmadıklarını, “Pre-competitive”, yani rekabet öncesi araştırmaya bütün güçlerini yoğunlaştırdıklarını, piyasalarda öncü olabilmek için, ancak bu araştırmaların kendilerine yararlı olacağını düşündüklerini ifade ettiler.

Eğer sadece “Mavi Gök” denilen, “Blue Sky Research” denilen tipte araştırma yaparsanız, bu, kendinizi belli bir bilgi temel hazinesinin içine hapsetmek olur. Temel bilgilerde, temel araştırmalarda, temel bilimde araştırma yapmadığımız takdirde, bir süre sonra aynı şeyleri tekrar eder duruma gelebilirsiniz.

Fakat, o sıralarda enteresan bir şey oldu. Bir defa, temel araştırmalar için, uygulamalı araştırmalar konusunda yaptıklarıyla her türlü literatürü yaratan Japonya, şu anda net olarak hatırlayamıyorum ama 10 yada 20 milyar dolarlık bir kaynağı, temel araştırma için bütçesinden ayırma kararını verdi. Ondan kısa bir zaman sonra da Başkan Clinton, “NANO” teknolojiyle ilgili büyük bir kaynağı Amerikan bütçesinden ayırarak araştırma için kullanılabilir hâle getirdi.

Bilgi ekonomisi, bilgi çağı dediğimiz zaman neyi kastediyoruz; biraz da bu konudan bahsedelim. Öncelikle Sussex Üniversitesinde, küreselleşme konusunda yapılan enteresan bir çalışmanın ortaya koyduğu bir noktayı sizlerle paylaşmak istiyorum: Bu çalışma, dünyada küreselleşmenin en yavaş olduğu konunun Araştırma-Geliştirme alanında olduğunu vurguluyor. Çünkü, bilgi çağında rekabet, önemli oranda bilgiye dayanıyor. Bilgiye dayanan bir düzende

büyük kuruluşlar, büyük şirketler, başka ülkelere yatırım yaptıkları zaman, araştırma merkezlerini kendi ülkelerinde tutmaya gayret ediyorlar. İşbirliği yaptıkları ülkede bir Ar-Ge çalışması varsa, bunu genellikle bir test laboratuvarı hâline getiriyorlar. Bu davranış kalıbı, sadece gelişmiş ülkelerle, gelişmekte olan ülkeler arasındaki ilişkilerde değil, aynı zamanda ileri düzeyde endüstrileşmiş, endüstri sonrası çağı yakalamış ülkeler arasında da karşılaşılan bir durum. Bu davranışın doğruluğu ve yanlışlığı üzerinde durmakta yarar olduğunu düşünüyorum.

Bir defa, Türkçe'mizin kullanımı açısından bazı kavramları ifade etmekte güçlük çekiyoruz. Bilgi kelimesini, hem ingilizce "Knowledge" hem de "Information" kelimesinin karşılığı olarak kullanıyoruz. Dün, bu ifade yanlışlığı konusunda Sanayi Odasında çalışan iki genç arkadaşşıma danıştım. Yani, "Knowledge"e bilgi dersem, ki demek istiyorum, ama "Information"a bilgi demek istemiyorum, buna ne diyeyim dedim. "Malumat" deyin dediler. Malumat, bilgiden çok farklı bir şey değil. Bilgi bir üretim faktörü olarak düşünüldüğünde, "Knowledge" ile "Information" arasındaki fark ve bunlar arasındaki ilişki çok önemli bir ayırım olarak karşımıza çıkıyor. Bu ayırım rekabetle ilgili kurallara temel teşkil edecek önemli bir meseledir.

"Information" ya da malumat olarak ifade edilenler, dijital hâle getirilebiliyor ve bunu herkes elde edebiliyor. Ancak, "Knowledge" yani bilgi, bir sistemi ifade etmektedir. Bu enformasyonu kullanarak bir sonuca varma olayı; bu enformasyonu kullanarak bir şeyler yapma olayının temelindeki konudur. Bugün hâlâ "Knowledge" dijital hâle getirilememiş durumdadır. Düşünen bilgisayarlar yapılabildiği, örneğin "Fuzzy Logic-Bulanık Mantık" denilen sistematikte birtakım gelişmeler sağlanabildiği zaman, belki "Knowledge" denilen şeyi de dijital hâle getirmek imkânı olabilecektir. Ancak henüz bu noktada değiliz. Bugünkü durumda enformasyonu alıyorsunuz, bunu düşünce sisteminizde bilgi hâline getiriyorsunuz. Sizin bilgi hâline getirdiğiniz şey tekrar enformasyon hâline geliyor, başkalarının bildiği, okuduğu bir şey hâline geliyor. Görüleceği üzere, bilgiyle enformasyon arasındaki bu döngü kendisini sürekli olarak tekrar ediyor.

"Nobel" kazanmış iktisatçı "Kenneth Arrow"un, bilginin üretim faktörüyle ilgili olarak kullanılması konusunda söylediklerine değinelim. İki yıl önce, Dünya Bankasının her yıl kalkınma ekonomisiyle ilgili yaptığı toplantılardan birinde Arrow'un yaptığı açılış konuşmasında yer verdiği bazı ifadeleri sizlere aktarmak istiyorum. Bunlardan birincisi, "Bir miktar bilgi sahibi olmadan yeni bilgiler öğrenilemez." ifadesi. Bu ifade, bilgi yaratmak için bilgiye sahip olmak gerekliliğini vurguluyor. İkincisi "Yeni bilgi üretebilmek için bilgiye ihtiyaç vardır."

Üçüncüsü, “Gelişmekte olan ülkelerin kendi toplumlarının dışındaki bilgileri alıp kullanabilmeleri için büyük bir bilgi edinme kapasitesine sahip olmaları, bunun için de bu kapasiteyi geliştirmeleri gerekliliği.” Yani, “Bilgi çağına geldi dünya, biz de bundan yararlanacağız.” diye bir kaçamak yapma imkanı hiç kimse için olmayacaktır. Bu imkandan ancak kısıtlı oranlarda, yani bilgiyi yaratan olarak değil, hamal olarak yararlanma imkanı olacaktır. Burada hamallık ifadesi ile söylemek istediğimiz şey ‘Başkalarının yükünü geçici olarak taşımaktır.’. Yaratılan bilgi ve bilginin sonunda elde edilen üretimden alınacak payın çok daha az olacağıdır. Bilgiyi üretenlerin, yaratanların payının çok daha fazla olacağıdır.

Bunun için her ülke ve işletmenin araştırma seviyesi başka ülkelerinkine aynı düzeyde olmasa bile, bilim ve teknoloji konusunda eğitim ve yetiştirme programları yürütmesi gereklidir.

Günümüzde birçok ülke, başka ülkelerde nelerin, nasıl öğretildiğinin peşinde. Casusluk falan derken, açık olarak yapılmaya çalışılanlar arasında, Japonların, Amerikalıların, Avrupalıların neyi nasıl, niye öğretiyor meseleleri daha da önemli hale geliyor.

Bilgiyi etkin bir şekilde üretim faktörü olarak kullanabilmek için bilgiyle ilgili bazı paradoksları da kabul etmek gerekmektedir. Bunu da en güzel yapan, Avustralya’daki “Australian Centre For Innovation And International Competitiveness” isimli merkez. Onlar, bilginin paradokslarını tanımlamışlar ve saymışlar.

Bir; *‘Bilgi bir üretim faktörüdür, ancak, kullanılarak tüketilemez.’*. Başka üretim faktörleri kullanıldığı zaman tüketilir. İki; *‘Bilgi transfer etmekle kaybolmaz. Hem transfer edersiniz, hem sizde kalır.’*. Üç; *‘Bilgi bol, fakat kullanma yeteneği kıtır.’* Dört, *‘Bilgi üretimi organizasyona direnç gösterir.’*. Yani, bilgiyi fazla organize bir düzen içinde gerçekleştiremezsiniz, yaratamazsınız. Hürriyete, farklı düşünmeye imkân vermeniz lâzım, farklı bir organizasyon içinde çalışma olanaklarınızın olması lâzım. “Patron şunu söyledi, onun için araştırma yapıyorum.”la bilgi üretemezsiniz. Birşeyler üretirsiniz ama, esas olarak bilgiyi üretmenin atmosferi farklı bir atmosferdir.

En sonunda söyledikleri de gayet önemli bir şey. Bunu belki ilk duyduğunuz zaman düşünmeniz gerekecek; ben ilk gördüğüm zaman şöyle bir duraladım. *‘Bilginin çoğu günün sonunda kapıdan çıkıp gider’*.

Tüm bunların yanında bilgi bir üretim faktörü olarak ele alındığında, diğer üretim faktörlerinin kaybolmasına neden olmuyor. Toprak, sermaye, emek halen birer üretim faktörü olarak denklem içerisindeki yerlerini koruyor. Bilgi de

bir üretim faktörü hâline geldiği zaman bu paradoksu kabul edeceksiniz, bu bilgiyi elde etmek için ne gibi bir eğitime ihtiyacınız olduğunu düşünmek mecburiyetinde kalacak ve bu yönde hareket edeceksiniz.

Peki bunları yapmak için yola çıkarsanız karşımızda neler var, ileride bizi neler bekliyor? Onu da en iyi şekilde benim aradığım, bulduğum kadarıyla “Asya Kalkınma Bankası’nın-Asian Development Bank”ın Araştırma Bölümü yapmış. Onlara göre, önümüzdeki dönemde insanların zihin yapısı ve öğrenme potansiyeli hakkında yeni bilgiler elde eder hale geleceğiz.

Böylece, enformasyonu ve insanları yer, zaman ve mekân bakımından bir araya getiren teknolojilerin küreselleşme vasıtasıyla yaygınlaşmasıyla, malumatın, sadece bir yerde kalması yerine, dünyanın malı hâline gelmesi mümkün olabilir.

Toplumun demografik yapısındaki değişimleri göz önünde bulundurduğumuzda, daha yaşlanan bir nüfusla karşı karşıya kalıyoruz. Nüfus, yani yaşama, hayat bekleyişi uzadığı zaman yaşlıların oranı, bugün yaşlılarla gençlerin oranından farklı bir orana ulaşmış olacak. Zaten, doğum nispetlerinde de nüfusa göre çeşitli ülkelerde refahın artmasıyla bir azalma gözlenmekte.

Önümüzdeki dönemde, gittikçe artan bir şekilde bilgiye, maharete ve insanların entelektüel sermayelerine dayanan bir küresel ekonominin içerdiği yeni kalkınma sorunları ve hedefleriyle karşı karşıya kalacağız. Ama, bunlardan daha önemli olarak, ulaşılabilen ve herkesi içine alabilen kültürel farklılıkları tanıyıp kabul edebilen, eğitim ve öğretim sistemlerini geliştirmenin güçlükleriyle karşı karşıya kalacağız ve bunun yarattığı baskıları bir şekilde idare etmeyi, yönetmeyi öğrenmek mecburiyetinde olacağız.

Böylelikle, bilgi çağı, bilgi ekonomisi ve bilginin bir üretim faktörü olarak kullanılmasının sonucunda ortaya çıkacak yeni dünyada karşılaştığımız veya karşılaşılabileceğimiz önemli problemleri, kısaca özetlemiş oluyoruz.

Peki, bilgi çağının yarattığı yeni ekonominin, rekabet ve teknolojiyle bağlantısı nedir? Bu konuda bir kişisel tecrübemi sizlerle paylaşmak istiyorum. Bunu anlatırken de, ‘eski dünyada bu iş nasıl oluyordu, yeni dünyada nasıl oluyor’ meselesine bir cevap sunabilmeyi ümit ediyorum.

İletişim teknolojisinin gelişimine ilk günlerinden itibaren tanık olan insanlardan biriyim. İlk ticarî bilgisayarını, yani “Univac II” yi 1957 yılında kullandım. O zamanlar New York Üniversitesinde iki tane bilgisayar vardı: Bir tanesi matematik departmanında bulunan ve Amerikan ordusunun araştırmaları için kullanılması nedeniyle kimsenin ulaşamadığı bilgisayardı. İkincisi de, bütün Üniversitenin kullanımına açık bir bilgisayardı. Benim o bilgisayarı kullanabilmem için Üniversite Rektöründen özel izin alınması gerekiyordu

yaptığım, bugün ufacak bir hesap makinesinde rahatlıkla yapabildiğimiz bir zaman serisi analiziydi. O zamanlar hesap makinesi olarak kullandığımız alet ise “Facit” makinesiydi. İleriye doğru çevirdiğinizde, toplama veya çarpma işlemi, geriye doğru çevirdiğinizde ise çıkarma veya bölme işlemi yapabiliydiniz. Bilgisayarı ilk defa kullandıktan sonra çalışmama birkaç gün dönemedim.

O noktada bilgisayar kullanmam beni teknoloji meseleleriyle uğraşmaya itti. OECD’deki çalışmamı tamamladığım zaman şunu yapmaya çalışıyordum: Acaba, bir toplumun ilerideki ihtiyaçlarını, gereksinmelerini tanımlayabilirseniz ve bu gereksinmelere en iyi cevabı verebilecek teknolojileri de tanımlarsanız, bu teknolojileri o gereksinmelerin, doğduğu zaman içinde, teknolojinin kuluçka süresi dediğim süre içinde geliştirip, bir ülke olarak sıçrama yapabilir misiniz? Geliştirmeye çalıştığım düşünce tarzı buydu. Arkadaşlarla birlikte, yazdığımız rapor oldukça enteresan bulundu. OECD Nobel kazanmış, bilgi felsefesi konusunda çalışmış, hakikaten günün bu konularda en fazla düşünen, en enteresan şeyleri söyleyen, yazan insanlarını topladı. “Nobel” fizik mükafatını kazanmış olan Profesör “Crafort”, “söylediklerin çok iyi ama, bu dediğin, bir şekilde planlanmış bir teknoloji çalışması veyahut bilim çalışması içinde ben yaşıyor olsaydım Nobel mükafatı kazanamayabilirdim” dedi. Konuşmamın başında dile getirdiğim, ‘Bilgi disipline girmez.’ kavramını, o zaman bana tecrübelerine dayanarak söyleyen kişi 1950 Nobel fizik ödülü sahibi John Crafort’tu. Fakat, bu durum beni durdurmadı ve OECD yönetimine bir teknoloji bankası kurulması teklifini yaptım.

OECD önderliğinde kurulmasını önerdiğim teknoloji bankası konusundan biraz bahsetmek istiyorum: Ülkelerinin ihtiyacı olan teknolojileri bulmak için, işadamları, yönetimler bu bankaya müracaat edecekler ve istedikleri konuda kendilerine en yararlı teknolojiyi bulmalarına bu banka yardım edecekti. Gerekli teknolojiyi buldukları zaman da, onun patent hakkını ödeyerek, lisans anlaşması yaparak kredi şeklinde o teknolojiyle yatırım yapanlara bunu vereceklerdi. OECD, ne yapacağına karar veremedi. Amerika’dan, “MIT”den bir iki profesör davet edildi ve nihayetinde bana bunun yapılamayacağı söylendi. Çünkü, benim teklifimin gerisinde, teknoloji piyasasının şeffaflaşması olayı vardı. Teknoloji piyasasının şeffaflaşması halinde, o günkü anlayışıyla kapitalist düzenin devam etmesine imkân yoktu. Doğal olarak, teklifimi kabul etmediler. Bunun üzerine, OECD’den ayrıldım.

Bugün, teknoloji ve tekelleşme; rekabet ve tekelleşme konularına nasıl bakılıyor? Amerika’da, belki bilenleriniz vardır, “Independent Institute” diye bir enstitü vardır. Amerika’da bir sürü sağcı, solcu, ortacı enstitü vardır. Bu enstitü yelpazenin sağ tarafında yer alır ve serbest piyasa ekonomisi, rekabet konuları

bakımından ufak tefek sapmaları dahi kabul etmez. Burada “Tabarrok” isimli bir araştırma direktörü var. O şunları söylüyor: Diyor ki, “yeni ekonominin öncü sektörlerinde tekel, buluşların motorudur”. Yani, “tekel olmadan buluş olmaz” diyor. Ve verdiği iki tane örnek var: Birisi “Viagra” örneği, birisi de “Microsoft”. Kendisi diyor ki, “bazı ilâçlar, yani “Viagra” gibi, şimdi “Alzheimer”la ilgili olarak bulunması yakınlaşmış gibi görülen, belki 5-10 yıl diyorlar ama, bu değişim hızına bakılırsa, belki çok daha kısa zamanda bir ilâç ortaya çıkabilir; bu ilâçların bulunmasıyla ilgili araştırma, meselâ 500-550 milyon dolar oluyor. Araştırmanın uygulanabilir hâle gelmesi için yapılması gerekli tecrübeler de, bu şeyi belki 700-800 milyara, belki daha fazlasına çıkarıyor.

Tekel olmadığı takdirde, rakipleri bu ilâçları hemen yaparak, fakat her hâlde bir 15-20 cente aynı şeyi satabilirler. Oysa orijinalinin fiyatının geliştirme maliyetine bağlı olarak çok daha yüksek olması gerekiyor. Bu konuda, rekabete imkân verdiğiniz zaman, bu tip bir çalışmayı tekrar yapmaya imkân yok. Onun için, monopolü kabul etmek mecburiyetindediniz. Monopolün kabul edilebileceği konusunda “Tabarrok”un söylemediği başka bir şey de var; onu da ben ilâve edeyim izninizle.

Bu kadar büyük harcamayla yapıldığı için, meselâ Türkiye gibi bir ülke bilgisayar programlamasıyla herhangi bir ilâcın nasıl yapılabildiği konusunda bir çalışma yapabilir, bir ilâcı geliştirebilir. Bunun maliyeti, bir bilgisayar, iyi yetişmiş bir kimyacı, beraberinde işte tıbbi iyi bilen birisi, masrafı çok fazla olmayan bir araştırma yapabilir. Ama, bu araştırmada elde ettiği sonuçları kullanılabilir bir ekonomik değer hâline getirebilmesi için bu işi büyük bir monopol şeklinde, tekel şeklinde yürütecek birisine satmak mecburiyetinde. Ama, ona sattığı zaman farklı bir durum ortaya çıkıyor. Birden fazla kuruluş, insan, topluluk, bir “Network”ün parçaları hâline geliyorlar. Yani, küreselleşme dediğimiz zaman; bazı insanlar bundan büyük imkânlar sağlarken, bazıları daha az imkân sağlıyor. Fakat, bazı insanlar dediğimiz zaman, bunların hepsi aynı ülkede olan insanlar değil, küreselleşmiş dünyanın vatandaşları Türkiye’de de olabilir, başka ülkede de olabilir. Ama, bunları bağlayan şey, başlangıçta hiç olmazsa bu monopoller, ondan sonra da “Network” dediğimiz ağlardır.

“Microsoft” ve “E-bay” örneklerinden bahsetmek istiyorum. “e-bay”ın sayfasına hiç girdiniz mi, bilmiyorum. Bu sayfa, satmak istediği şeyi koyduğu bir Web sayfasıdır. İki yıl evvel falan ulaştığı ticaret hacmi 2.5 milyar dolardı. Şimdi bu monopol mü, değil mi? Monopol.Hepinizin çok yakından takip ettiği Microsoft hakkında açılan bir antitröst davası var. Microsoft’un piyasa hissesi bugün, antitröst davasının açıldığı günkü piyasa hissesinden daha fazla. O hâlde, eğer tekel konusundaki kaygımız nedir, antitröst konusundaki kaygımız nedir? Son tüketicinin istismar edilmesidir. Onun istismar edilmemesi için bir şeyi

düşünüyorsak, aslında, acaba bu tekelleşmede son kullanıcı istismar ediliyor mu, edilmiyor mu meselesine bakmamız lâzım.

Bu büyük sistem içinde “Network”ün bir dışsallığı var “Externality”. Bu dışsallık, bu şekilde meydana getirilen üretimin, hizmet olsun, mal olsun, üretimin maliyetini azaltıyor nihaî, yani en sondaki tüketici açısından maliyetini azaltıyor.

O hâlde, tekelleşmeden korktuğumuz konuda yeniden bazı şeyleri düşünmek mecburiyetindeyiz. Çünkü, tekelleşme yok dediğimiz zaman araştırma olmayacak, yani araştırmanın gerektirdiği büyük harcamalar yapılamayacak. Yapılmadığı zaman da ilerleme olmayacak ve ilerleme olmadığı içinde tüketici daha yüksek maliyette, daha pahalı birtakım şeyleri almak durumunda olacak.

“Tabarrok”un, diğer söylediklerinden de kısaca bahsetmek ve Türkiye özelinde bir kaç konuya değinmek istiyorum. Serbest ticaret her zamankinden daha önemli hâle geliyor. Normal ekonomide talep artınca fiyatlar yükselir. Halbuki yeni ekonomide, talep arttığı zaman fiyatlar düşüyor. Yani, yeni dizaynı geliştirmenin maliyeti dolayısıyla talep arttığı zaman fiyatlar düşebiliyor. Fiyat düşmüyorsa, o zaman tabii antitröst bakımından düşünülecek bir şey var. Fakat, fiyat hakikaten düşüyorsa, o zaman bunu kabul etmek mecburiyetindeyiz.

Gelelim Türkiye’ye bugün maalesef gazetelerde yer alan haberlerden, Türkiye’deki “Dijital Divide” denilen dijital ayrımın benim üzüldüğüm, endişe ettiğimden daha da büyük olduğunu gördüm.

RTÜK Kanununda internetle ilgili sınırlamaları getirmeyi düşünen insanların, her hâlde henüz bir bilgisayar klavyesine dokunmamış, bir web sayfasına girmemiş, bir “e-posta” göndermemiş olmaları lâzım. Ama, bu gerçekleşirse, Türkiye’nin dijital dünyanın gerçeklerinden çok daha gerilerde kalacağına hiç şüphe yok gibi görünüyor. Dijital ayrımın doğurduğu sonuçlar, ileri teknolojinin doğurduğu sonuçlar değil; yani buradaki başarısızlık, iletişim teknolojisinin başarısızlığı değil. Buradaki başarısızlık, eğitim sisteminin başarısızlığı. Eğitim sisteminin başarısızlığı meselesini tekrar tekrar söylememizde, üzerinde durmamızda, düşünmemizde yarar var.

Son zamanlarda gördüğüm en çarpıcı reklamlardan bir tanesini sizlerle paylaşmak istiyorum. Bence çok etkili reklamlardan birisiydi. Çek Cumhuriyeti’nin The Economist dergisine yabancı yatırımcıları çekmek amacıyla verdiği bir reklam. Reklâmda diyor ki, “Çek gençleri Avrupa’da matematik müsabakalarında birinci oluyor, ileri teknolojilerde çalışabilecek, bunları geliştirebilecek gençlerin en kolay bulanabildiği yer, matematiğe ve bu tip konulardaki eğitime en büyük önemi veren Çek Cumhuriyeti’dir, onun için yatırımlarınızı gelin burada yapın.”.

Bizler yabancı yatırımın niye bize değil de Çek Cumhuriyeti'ne, Macaristan'a, Polonya'ya gittiğini düşünürken göz önünde bulundurmamız gerekli bu çok önemli noktayı kaçırmamalıyız. Amerika'da, Avrupa'da çok önemli yerlerde Polonya asıllı insanlar var, Macar asıllı insanlar var, Çek asıllı insanlar var ve onları kaybolmuş saymıyorlar, onlar da kendilerini kaybolmuş saymıyor. Çünkü bir noktada, birinci nesil olmazsa ikinci nesil, ikinci nesil olmazsa üçüncü nesil ana vatanına dönüş imkânlarını ve orada bir şeyler yapmak imkânlarını arıyor.

Bilgi çağının yarattığı imkânları ve bunların kullanılması çerçevesinde, bu tip konuları da ciddi bir şekilde düşünmek mecburiyetindeyiz. Dünyada artık risk sermayesinin her zaman sanayi politikasından daha üstün sonuçlar elde ettiğinden bahsediliyor. Çünkü bilgi çağında ekonominin veya diğer adıyla bilgi ekonomisinin motorları şunlar: teknoloji, rekabet, yeni iş kültürü, risk alma iştahı ve heyecanı ile makro ekonomik istikrar. Bu saydıklarım bu konudaki en önemli unsurlar olarak kabul ediliyorlar artık.

Biliyorsunuz geçen yıl veyahut evvelki yıl "Sony"nin kurucusu Morita öldü. Morita ve Dünya Bankası eski Başkanı Lewis Preston gayet samimi arkadaşlıklar. Başkan, Japonya seyahati dönüşünde Morita'yla arasında geçen bir konuşmayı bana "bu seyahatimin en enteresan şeylerinden birini söyleyeceğim" diyerek aktardı. Başkan, bugünlerde ne ile uğraştığını sorduğu Morita'dan şu cevabı almış, "Yeni bir konu üzerinde çalışıyorum, bir çözümünü bulursam, Sony'nin sırtı bir daha hiç yere gelmez". "Nedir aradığın?" demiş Başkan, "40 yaşından büyük insanların kullanabileceği bir uzaktan kumanda aleti yapmaya çalışıyorum, eğer bulursam, eğer bunu geliştirebilirsek, bir daha Sony'nin sırtı yere gelmez" diyerek cevaplamış Morita.

Bu diyalogu sizlere anlatmamın sebebi şu: Sony başlangıçta tüketici elektroniği, konusunda faaliyete başladığı sırada Japonya'da sanayi politikasını, dış ticaret politikasını tayin eden çok güçlü MITI (Ministry of Trade and Industry) var. Sony ile MITI arasında muazzam bir kapışma olmuş vaziyette. Çünkü, MITI, tüketici elektroniğiyle ilgili bir gelişmenin Japonya için önemli olmadığını düşünüyor. Daha temel konularda, ağır sanayi gibi konulara yoğunlaşmasını istiyor. Ancak mücadele hepimizin bildiği gibi Sony tarafından kazanılıyor ve ölmeden çok kısa bir zaman önce de Sony'nin kurucusu Morita hâlâ, tüketici elektroniği konusunda, nüfusun yaşlandığını göz önünde bulundurarak uzaktan kumanda aletinin onların kullanabileceği basitliğe getirmeye çalışıyordu.

Bu örnekler, tabii Amerika'daki, Avustralya'da ki bakış açısıyla ilgili bazı gerçekleri vurguluyor. Burada altı çizilmesi gerekli bir nokta daha var: Avrupa meselelere bu şekilde bakmıyor.

Avrupa Birliği büyük bir bürokrasi. Pek çok Komiseri (Commissioner) var. Bunlardan birisi, sizlerinde büyük ihtimalle çok yakından bildiği rekabet işleriyle uğraşan Komiser Marrio Monti, Kendisi geçenlerde verdiği bir demeçte şunu diyor: "Antitröst belki eski ekonominin bir tabiridir ama, yeni ekonomi için de kaçınılmaz bir şeydir." diyor. Bu tespitinin nedeni olarak da ortaya sosyal psikolojiyi koyuyor. Monti, "Tüketicilerin, dünyayı saran büyük şirketlere karşı haklarını savunabilecek, bir küçük tüketici lehine gücünü kullanabilecek yapıların varlığını görebilmeleri, buna inanabilmeleri için Antitröst düzenlemelerine ihtiyaç var." diyor.

Açıkça görüldüğü gibi bir bakış açısı olayı tamamen ekonomik olarak düşünmekte, diğeri ise sosyal psikoloji olarak görmekte. Bu iki bakış açısında da üzerinde durulması gerekli önemli bazı taraflar var. Ama, bunların hepsini izlemek ve Türkiye için bazı sonuçlar çıkarmak, konumumuzu ortaya koymak zorundayız.

SORU ve CEVAP BÖLÜMÜ

Çiğdem TOKER - Hürriyet Gazetesinden geliyorum. Efendim, sizin OECD’de bulunduğunuz dönemde önerdiğiniz teknoloji bankasıyla ilgili olarak aktardığımız anekdotla ilgili bir soru sormak istiyorum.

Kapitalizmin köküne dinamit mi koymak istiyorsun çıkışıyla bu projenin olmadığını söylediniz. Bu bana şeyi düşündürdü; o dönemin soğuk savaş dönemi olduğunu hatırlayacak olursak, belki yanılıyorumdur, o döneme ilişkin her hâlde kaygılar ve siyasî refleksler bu konuda sizin projenize sıcak bakmalarında büyük bir ihtimalle etkili olmuştur diye düşünüyorum.

Dolayısıyla, meselâ şimdi şeye baktığımız da, RTÜK Yasasındaki “E-mail” ve “Webside”ların gözetlenmesine ve yaptırıma bağlanması maddelerine baktığımızda, bence burada da benzer bir siyasî kaygı rol oynuyor aynı içerikte olmasa bile.

Dolayısıyla, siyasî iktidarı elinde tutan güçle bilgi arasında, bilginin kaderi arasında her hâlde her zaman ilginç bir ilişki oluyor. Bilginin akıbetini, bilginin ömrünü ve kaderini siyasî iktidarlar ne kadar ve nasıl etkileyebilir? Etkiliyorlarsa, bundan kaçınmanın yolları nedir? Bu konudaki değerlendirmenizi merak ediyorum.

Atilla KARAOSMANOĞLU - Siyasî düşünceler de etki yapmış olabilir ama, o sırada önemli olan şeylerden birisi, bu piyasanın şeffaf bir piyasa hâline gelmesinin işin mahiyetiyle çelişme hâlinde olduğu düşüncesi idi. Gerisinde siyasî düşünceler de yer almış olabilir. Fakat, sırf o nedenle dahi reddedilebilirdi; yani sırf o günkü anlayışıyla, patent ve lisans piyasasının şeffaflığa dayanamayacağı düşüncesi bunda hâkim olmuş olabilirdi.

Siyasî düşünce, siyasî güç bugün, eski günlerde olduğu kadar bilgiye ulaşım, bilgiyi kullanma ve düşünme konularında etkili olmak imkânına sahip değil. Çin, benim ülkelerimden bir tanesiydi; bir süre, yani 10 yıl kadar Çin’deki operasyonlardan sorumluydum Dünya Bankasında. Çin, bilgisayar üretiyor. Bazı bilgisayarları ileri birtakım bilgisayarlara alabilmesi için Amerika’dan özel izin almak gerekiyordu. O iznin alınmasında da aracılık ettiğim zamanlar oldu Amerikan yönetimiyle Çin yönetimi arasında. Çinliler bir noktada, bilgisayarın yaygınlaşmasından endişe etmeye başladılar, özellikle internet meselesinde. İnternetteki bilgileri Çin’e gelirken bir şekilde tarayabilecek bir sistem geliştirebilir miyiz diye düşündüler. Eğer Türkiye’de bilgisayarla uğraşan ve bu programlama vesaire konularında doğru dürüst bir şeyler yapabilecek 5-10 bin

kişi varsa, Çin'de her hâlde 500 bin kişi bu işi yapabilecek durumdadır. Çin Hükümeti bir süre sonra bu işi yapamayacağını anladı ve vazgeçti.

Onun için, bugün Çin'de, elinde bilgisayar olan herhangi bir kişi, telefon bağlantısıyla ilgili parayı ödeyebilecek herhangi bir kişi dünyanın herhangi bir yerinden edinmek istediği bilgiyi edinebiliyor ve Çin Hükümeti bu işe engel olabilecek herhangi bir şey olmadığını biliyor. Siyasî sebeplerle esas itibarıyla gençlere zararlı olabilecek bilgisayar, internet sayfalarının temizlenmesi için birtakım gayretler var, kanunî birtakım imkânlarla bu işin durdurulması konusunda gayretler var. Fakat sonunda varılan sonuç, meselâ bundan birkaç hafta evvel, belki fark ettiniz, Yahoo ilân etti, Yahoo sayfalarında, gençlere ulaşması zararlı olabilecek sayfaların kaldırılması veya çok güç bulunur hâle gelmesiyle ilgili bir karar verildi. Burada tarafların birbirleriyle anlaşarak, sulhçu yollarla bu işi sınırlamaları ve insan, yani hürriyetlere, düşünce hürriyetine, bilgiye ulaşma hürriyetine set çekilmeden yapılmasında önemli bir değer var ve o şekilde geliyor dünya.

Emin BİLGİÇ - Hazine Müsteşarlığındanım. Bu konularda sizin kadar olmasa da, kendi çapımda kısmen uğraşmaya çalıştım. Şöyle bir düşüncem var, bilmem katılır mısınız? Teknolojinin üretilebilmesi evet, büyük tekellerin giderek ağırlık kazandığı ve gelecek yüzyıldaki ana trendinde, sizin sözlerinizden de anladığım kadarıyla bu olacağı ortaya çıkıyor. Yani, büyük tekellerin, şirketlerin teknoloji üretiminde ağırlıklı ve baskın bir rolleri olacak ve bu da onları uluslararası rekabette kaçınılmaz bir biçimde çok öne çıkartacak. Belki, yine sözlerinizin arasında anladığım kadarıyla da, devletlerle boy ölçüşen bir büyüklüğe ulaştıracak Avrupa Birliği Bilim Komiserliğinde, sözlerinizde yansımaları bulduğu üzere şöyle düşünülebilir: Bu büyüklük hem yatay, hem dikey ilerleyen bir büyüme. Yatay; çünkü dünya ölçeğinde hem üretim, satış ve dağıtım, dünyanın her tarafında, ama teknolojiyi ana merkezlerde, başta da söylediğiniz üzere üretmeye odaklı ve orada monopolleştirmeye odaklı bir yapılanma. Bu anlamda da büyük ölçekli şirketlerin, küresel şirketlerin millî karakterleri de çok baskındır aslında. Yani, birtakım araştırmalar da bunun böyle olduğunu zaten gösteriyor. Fakat, burada kritik olan soru şu: “Viegra” ve diğer örneklerde gösterdiğiniz üzere, bunları üretebilmek için çok ciddi bir sermaye birikimi ve yatırımı gerekiyor. Bunu yapabilmek için de küresel ölçekte bir büyümeyi zaten kendi modelinizin içerisinde yerleştirmeniz olmanız lâzım. Eğer, bu olmadığı takdirde bırakınız devletleri, herhangi bir şirketin dünya ölçeğinde söz sahibi olabilmesi çok da mümkün değil.

Bu çerçevede belki şu söylenilebilir: Bizim gibi gelişmekte olan ülkeler için tek başına bu ölçeklerde ve yapılarda teknoloji üretimi çeşitli kısıtlara tabidir;

ancak, bunun ilerletilebilmesi için öncelikle küresel ölçekte mevcut teknolojiyi, insan gücü ve bilgi birikiminden oluşan, “Know-how”dan oluşan mevcut sermayenin yatay, küresel bir biçimde yayılmasının çok önemli olduğunu ve bu şekilde elde edilebilecek artı değer, küresel ölçekte yatay faaliyetle elde edilebilecek artı değer Türkiye’de teknoloji üretimine yönlendirilebileceğini düşünüyorum. Bu konuda yönettiğim çalışmalar oldu; kitaplaşanlar oldu. Yani, çok özetlemek gerekirse, iki cümleyle; Türkiye için sermaye ihracı, sermaye ithalinden çok daha önemli bir şeydir diyorum. Katılır mısınız bilmem.

Atilla KARAOSMANOĞLU - Teknolojinin bazı dallarındaki üretimde büyük tekeller kaçınılmaz hâle geliyor. Fakat, konuşmamın başlangıcında NASDAQ’tan bahsetmişim. NASDAQ, küçük ve orta boy risk sermayesi kuruluşlarının, şirketlerinin meydana getirdiği bir piyasadır, öyle bir borsadır. Fakat, o küçük risk sermayeleri sonunda DELL hâline geliyor, sonunda “Microsoft” hâline geliyor.

Onun için, Türkiye gibi bir ülkede teknoloji geliştiremeyiz diye bir düşünceye kapılmak doğru değil. Eğer insanlarımızı doğru dürüst düşünmeye yönlendirebilirsek, iyi eğitim verebilirsek ve dünyayı izlemelerine yardımcı olabilirsek, Türkiye’de, küreselleşen dünyada ve bilgi çağında treni kaçırmayabilir. Bu tren marşandiz treni değil tabii, express bir tren. Bu nedenle bir istasyonda kaçırdığımız zaman, öbür istasyona kadar daha çok koşmanız gerekiyor. Onun için, önemli olan, bu eğitimi sağlayabilmektir, verebilmektir ve bunun getirdiği imkanları kullanabilmektir.

Faruk LÜLECİ - Enfal Mühendislik Şirketindenim. Uluslararası teknoloji transferiyle ilgileniyorum. Enerji konusunda bir patent var, Dünya Patent Birliği tarafından da onaylanmış. Fakat, bunun uygulanmaya konması için, Türkiye’de patentin korunmasında risk çok fazla olması nedeniyle düşünce şu: Bu, Amerika yahut da Almanya gibi dünyanın önünde gelen güçlü ülkelerinden birisinde bir şirket kurup, bu patenti bütün dünyaya satabilmek yahut da uygulayabilmek için bir temayül var. Yani, bu patentin Türkiye dışına çıkması söz konusu. Sizin uzun deneyimlerinizden yararlanmak istiyorum şahsen. Sizin bu konudaki görüşünüz nedir? Yani, Türkiye’de bu patentin delinmesi yahut da muhafazası gerçekten düşünüldüğü gibi son derece güç mü olur? Siz de, bazı arkadaşlarımın düşündüğü gibi, bu patentin yurt dışına çıkması ve oralardan pazarlanması mı daha uygun olur?

Atilla KARAOSMANOĞLU - Ben bu konuda çok milliyetçi bir bakış açısıyla bakamıyorum. Türkiye’de patenti kaydedebilirsiniz çok iyi olacağı kanısındayım. Türkiye için uzun vadede, sizin için gerekli koruma imkânları sağlandığı takdirde, sağlanabildiği takdirde bunun çok önemli olacağını

düşünüyorum. Türkiye’de, patent alınmaya başlandığından bugüne kadar Türklerin aldıkları ve kaydettikleri patentlerin toplamı, Amerika’da bir ayda kaydedilen patentten az. Onun için, burada kaydedebiliyorsanız burada kaydetmeniz çok önemli. Ama, burada kaydettiremiyorum, onun için de vazgeçeyim bu işten diyecekseniz, gidin dışarıda kaydettirin, o daha iyi. Başka bir şey söylemek imkânı maalesef yok.

Fakat, bazı patentler meselâ üretime gitmeden kullanılabilir. Geçenlerde Türk gazetelerinde de “mikrop tutmayan bir malzeme” bulunduğu dair bir haber çıktı. Malzemeyi bulanlar, bunu kapı tokmaklarına sürdüğünüz takdirde veya herkesin kullandığı şeylere boyar gibi sıvıdığınız zaman bu yüzeyin mikrop tutmasını engellediğini iddia ediyorlar. Bu buluşun bütün teferruatını, yani gerekli bilgiyi, 5 dolar verirsiniz, alabiliyorsunuz. O parayı vermezseniz, benim yaptığım gibi, sadece özetini (abstract) okuyabiliyorsunuz. Buna benzer patent haberlerini ABD ve AB Patent ofislerinden takip etmek de mümkün.

Meselâ bir sürü müteşebbisin, acaba ben bunu alıp, burada üretip, Türkiye’nin ortasında bulunduğu çok önemli tüketici bölgesine ihraç edebilir miyim, bundan yararlanabilir miyim diye düşünmesi lâzım. Kaç işadamımız bunu düşünüp yapıyor; bilemiyorum. Dijital Divide’den bahsederken, bu gibi haberlere ulaşma, bunları yapılabilecek şeyler olarak düşünme meselesi önem kazanıyor. Maalesef Türkiye’de eğitim sistemimiz, iş yaratan değil iş arayan insanlar yetiştiriyor. Yani, iş arayan veya devletten yardım alarak bir şeyler yapmak peşinde olan insanlar yetiştirmeye çalışıyor.

Bunların dışına çıkabilirsek, ben, Türkiye’nin sıçramaması için, sıçrama yapamaması için bir neden görmüyorum. Yani, son zamanlarda söylediğim hatta bir kaç yerde yazdığım bir konu var. Türkiye’den, yani Anadolu’dan aşağı yukarı her etnik gruptan insanlar gelmiş geçmiştir. Türkiye’nin gen yapısının, yani burada yaşayan insanların gen yapısının, dünya ortalamasından çok farklı olabileceğini tahmin etmiyorum. Eğer Türkiye’deki gen yapısı dünyadaki ortalama gen yapısından çok farklı değilse ve Türkiye nüfusu dünya nüfusunun %1’i ise, dünyadaki bütün dehanın ve yüksek yetenekli insanların %1’inin Türkiye’de olması lâzım. Olmaması için bir neden yok. Ama, bu insanların bu yüksek yeteneği ve dehayı ortaya koyabilmeleri, gösterebilmeleri için hepimizin sırtında bir sorumluluk var. Onları, doğumlarıyla birlikte dünyaya getirdikleri yetenekleri kullanma konusunda nasıl eğitebiliriz; mesele bu.

Dr. Murat Şahin ÖCAL (Rekabet Kurumu İktisadi Araştırmalar Müdürü) - Öncelikle teşekkür ediyorum düşüncelerinizi bizimle paylaştığınız için. Konuşmanızın ilk bölümünden atıfla bir soru sormak istiyorum. Benim sormak istediğim şey biraz kendi Kurumum ve ilgi alanımla ilgili. Bu kapsamda,

yani bir kalkınma teorisi ya da kalkınma politikası inşa ederken, bunun sütunlarının tekno-ekonomik paradigmayı da, sosyo-ekonomik paradigmanın işte birbirine örtüştüğü bir zeminde kurulması gerekiyor. Eğer bunu başarabilirseniz, işte o zaman teknolojiyle barışmış; barışmaktan kastım, yani onun gerektirdiği sosyal ve ekonomik yapılanmayı da ithal etmiş olacaksınız. Bu anlamda iktisadî yapıyı rasyonalize etmek için, ki iktisadî yapıdan, kabiliyetler, olanak ve güç arasındaki organik ilişkiyi kastediyorum, iktisadî yapıyı rasyonalize etmede, Rekabet Kurumu da içerisinde olmak üzere düzenleyici kuruluşlara nasıl bir rol biçiyorsunuz? Bunların iktisadî yapıyı rasyonalize etmede, siz nasıl anlamlandırıyorsunuz; bu konuda bilgilerinizi aktarırsanız sevinirim. Teşekkürler.

Atilla KARAOSMANOĞLU - Kısaca söylediğim bir şey vardı. Türkiye çok etkinleştirilmemiş yönetim yapısı ve endüstri çağını zaten kaçırmış, endüstrileşmemizi hâlâ tamamlamamış veya yakın zamanlarda büyük ölçüde bazı önemli adımlar atmış ama, endüstri çağıyla ilgili her problemimizi halletmeden başka ülkeler, başka toplumlar bilgi çağına giriyor durumdadır. Bu bakımdan, insan, yani fertle devlet arasında mutlak surette yeni bir ilişkiler düzeni kurmak mecburiyetindeyiz.

Egemenlik erkinin Viyana muahedesinden bu tarafa kullanılma şeklinde uzaklaşarak bir şekilde paylaşılmasını, operasyonel olarak paylaşılmasını kabul etmek mecburiyetindeyiz. Ulusüstü seviyede ve yerel seviyede egemenlik erkinin kullanılmasını bürokrasiyle ve politikayla, sivil toplum örgütleriyle, yerel yönetimlerle ve sonunda, en önemli olarak, fertlerle paylaşabilmemiz lâzım. Bu paylaşma için de, bugünün dünyasını iyi anlayabilen şeffaf olarak hareket edebilecek, hepimizin devlette görmek istediği kadar etkin, devlette görmek istediğimiz kadar şeffaf, devlette görmek istediğimiz kadar ekonomik düşünceli bu tip kuruluşlar yeni dünyanın en önemli kuruluşları oluyor. Yani, sivil toplum örgütleri de aynı şekilde davranmak durumunda. Rekabet Kurulu gibi, bilmem Bankacılık Denetleme Kurulu gibi kurullar çok önemli fonksiyonlar görecektir kurullar oluyor.

Niye Amerika çok daha az sayıda bakanla yönetilebiliyor da, Türkiye’de 36 tane bakana ihtiyaç oluyor? Niye bazı kuruluşlar kurulduktan sonra artık o kuruluşla devletin ilişkisi aşağı yukarı sıfır noktasına geliyor? Çünkü, o kuruluşla kaynakları verdiğiniz zaman, o kaynakların kullanımıyla ilgili yapılmaması lâzım gelen bir şey yapıldığı zaman, işlerliği olan bir hukuk sistemi tarafından takip edilip, gerekli cezaları yahut diğer yükümlülükleri o toplum, o kuruluş üzerine koyabiliyor. Yani, bunu düşünmek mecburiyetindeyiz.

Türkiye bundan sonra hükümet dışında kurullarla mı idare edilecek? Evet, Türkiye bundan sonra belediyeler tarafından, köyler tarafından, kendi

arasında imcece yapan kuruluşlar tarafından, sivil toplum örgütleri tarafından idare edilecek. Şunu anlamamızda çok büyük bir önem var: küreselleşme denilen olay mikro ekonomik bir olay.

Uluslararası müesseseler, uluslararası kuruluşlar, günün hâkim teknolojiyle kurulur. 1950'lerde kurulan Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası, Para Fonu, OECD, NATO, Varşova Paktı, o günün, İkinci Dünya Harbi sonrasının teknolojisine göre kurulmuş kuruluşlardır. Bunların gerisindeki en önemli teknolojik faktör, nükleer faktördür. Nükleer bir dünyanın getirebileceği büyük tehlikeleri göz önünde tutarak karşılıklı dayanışma esasına göre düzen kurulmuştur. Yani, karşılıklı dayanışma denildiği zaman da, o sırada işte Birleşmiş Milletlerin üyesi olan 40-50 tane devlet, bugün 186 ile 200 arasında bir noktada, fakat "Inter-dependency" denilen, karşılıklı dayanışma denilen düzenle karar çok kolay verilebiliyor. Ama, küreselleşmiş ve küreselleşmekte olan dünyada her karar verebilecek ünitenin, sivil toplum örgütü olabilir, devlet olabilir, belediye olabilir, her birinin ortaya çıkacak sonuçlarda bir etkisi var. Yani, mikro ekonomik bir düzenle karşı karşıyayız. Bu mikro ekonomik düzenin iyi çalışabilmesi için bu düzenin içindeki karar organları arasında, teker teker karara katılmaları tabii mümkün değil, yani Çin'de 1 milyar 200 milyon tane karar organı var her vatandaşı bir karar organı sayarsanız, nasıl hareket edecek? Tabii belirli gruplaşmalarla, belirli düzenlerle hareket edecek.

Fakat, merkezde küçük bir hükümetle, küçük bir parlamentoyla bu işlerin tam olarak düzenlenmesi ve yürütülmesi olanakları yok. Onlar bazı yönlendirmeler yapabilirler. İnsan haklarına, katılımcılığa, insan refahına, insan yeteneklerinin en iyi kullanılmasıyla ilgili adil bir gelir dağılımına imkân verecek şekilde nasıl hareket edilebilir, politika nasıl yapılabilir; bunu söyleyebilirler. Ama, nihaî karar vermek, kaynakları dağıtmak onların elinde olamaz. Olmaya çalışıldığı takdirde de işin içinden çıkılamaz.

Recep USALA - Dış Ticaret Müsteşarlığı Elektronik Ticaret Genel Koordinatörlüğünden Recep Usala. Özellikle bugünlerde "Karıncı duası" hâline getirdiğimiz "Konfiçyus"un bir sözünü hatırlatarak sorumu sormak istiyorum müsaadenizle.

"Konfiçyus" der ki, "Değişim rüzgârları estiğinde akıllılar yel değirmeni yapar, aptallar duvar örer." Bu çerçevede özellikle ülkemizde kanal açıcılardan çok duvar örücülerin olduğu bir ülkede ilginin, bilginin, yetkinin entegre ve organize olduğu, koordinatör bir kurumsallaşmaya ihtiyaç duyulduğu gerçeğinden hareketle nasıl bir yapılanma ve örgütlenme ülkemiz için, özellikle bilişim konularında ve biraz önce bahsetmiş olduğunuz değişim bağlamında nasıl bir

örgütlenme ve nasıl bir yapılanmanın ülkemiz için gerekli ivme ve motivasyonu sağlayacağını düşünüyorsunuz?

Atilla KARAOSMANOĞLU - Sayın Aktaş da burada. O, bir bakanlık kurulmasının bu işin çözümü olacağı düşüncesinde. Ben, bakanlıkla bu işin etkin bir şekilde yürütülebileceği kanısında değilim. Dostça bu meseleyi uzun bir zamandır bir araya geldikçe konuşuyoruz. Fakat, karar verenler duvar yapanların değil yel değirmenlerini yapanların yanında ve farklı farklı yel değirmenlerinin de yapılmasına razı olacak bir tutum içinde olurlarsa her hâlde toplum için ve toplumun ilerideki çıkarları için daha yararlı bir şey yapmış olurlar diye düşünüyorum.

Çok merkezleştirilmiş yapıların özellikle büyük topluluklarda, kalabalık topluluklarda, ki Türkiye hakikaten kalabalık bir topluluk, 65 milyon, çok etkili olacağı kanısında değilim. Yalnız, Türkiye dünyanın en kötüsüdür, Türkiye dünyanın en iyisidir, Türkiye şudur, budur derken de çok dikkatli olmak mecburiyetindeyiz. Bilgilerimizi çok dikkatli bir şekilde incelemek mecburiyetindeyiz. Türkiye'yle ilgili kısımda vaktimi iyi organize edememem nedeniyle yeterince konuşamadığım için söylemek istediğim şeylerden bir tanesini söyleyemedim.

Bilkent'te bir araştırma yapıldı bu iletişim sektörüyle ilgili vasıtaların kullanılması konusunda; "Türkiye'de kim neyi kullanıyor?" Önemli bir çalışma. Kent alanlarında yapıldı. İstatistik bakımından da dikkatli bir şekilde yapıldığını zannediyorum. Fakat, bu çalışma yayınlandıktan sonra, Türkiye'de bazı gazetelerde, maalesef Cumhuriyetten başlayarak; "Türkiye'de gelir dağılımının ne kadar bozuk olduğu bu çalışmadan da ortaya çıktı" şeklinde makaleler, haberler yer aldı.

Şimdi, çalışmayı yaparken şunu soruyorlar: Diyorlar ki, "Aile geliri ne kadar?" Buna cevap verirken kimse maaş bordrosunu çıkarıp da, "Benim aile gelirim bu kadardır." demiyor veya ailede beş-altı kişi çalışırsa, "Biz de beş-altı kişi çalışıyor, bunların toplam kazancı şu kadardır." demiyor. Üstelik, aile gelirini çok yüksek söylersem başıma bir dertler gelir diye düşünüyor olabilir. Onun için, sınıflandırma yapılıyor. Ortaya çıkan şey, aylık geliri 150 milyondan az olanlar, yani çok fakir ve fakir sayılanlar nüfusun yüzde 43'ü yahut 45'i. Onun için herkesin dikkati, Türkiye'de gelir dağılımının çok kötü olduğuna çekiliyor.

Verdiğim yüzdeleri kesin yüzdeler olarak almayın lütfen, hatırlayabildiğim kadarıyla sizlere aktarmaya çalışıyorum. Bakıyorsunuz, bu hani çok fakir olup da, gelir dağılımı çok bozuk olmaya örnek olarak gösterilen evlerin, %94'ünde renkli televizyon, %47'sinde sabit telefon, %15'inde cep telefonu var. %5'i, 6'sı bilgisayar sahibi. %2'ye veya %2'sinde ise internete bağlılığı var.

Türkiye'nin önüne, hani çok önemli bir konu tabii, "Dijital Divide"den bahsedilen bir noktada ciddi bir araştırma çıkmış vaziyette. Bu araştırma basınımızda, gelir dağılımı açısından kullanılıyor. Kimse de kalkıp, ben, bir yerde yazdığım yazıda bunun şeyi üzerine biraz durdum, yani böyle saçma şey olmaz diye, fakat hani gündelik basında, herkesin okuduğu yerde bununla ilgili hiçbir şey söylenmiyor. Gelir dağılımı bozuk meselesi herkesin kafasında ama, acaba iletişimle ilgili, iletişim vasıtalarının kullanılması Türkiye'nin bugünkü veyahut durumu veya geleceği hakkında ne söylüyor meselesi üzerinde ciddi olarak kimse bir şey yapmıyor. Bu nedenle, yel değirmeni yapanlarla duvar yapanların dışındakilerin de bir tarafa katılmalarında yarar olduğunu düşünüyorum.

Recep USALA - Ben, engin tecrübenize dayanarak o soruyu sormuştum. Yani, bir bakanlığın uygun olamayacağını, ama alternatif olarak sizin özellikle hem dünyayı iyi bilen, hem ülkemizi iyi bilen bir yönetici olarak ve bu konuları iyi bilen bir akademisyen olarak bize önerebileceğiniz, yani Türkiye için şunun yapılması daha uygun olabilir tarzında.

Atilla KARAOSMANOĞLU - Yani, itiraf edeyim, şu anda bunu söylemek bakımından kendimi kâfi derecede bilgili ve yetenekli saymıyorum.

Cihan AKTAŞ - Aslında neden bir bakanlık olmaması gerektiği yönündeki endişelerinize katılmamak elde değil. Ama, bir bakıma da, burası Türkiye. Türkiye'de de belirli adımları atabilmek, atmak da gerekiyor. Sizinle enine boyuna tartıştığımız gibi, onları tekrarlamak istemiyorum ama, "Miti"den bahsettiniz, Çin'den bahsettiniz. İki yıl önce Çin'de "Ministry of Information Industry" diye özellikle bu konulardaki çalışmalarını yönlendirecek bir Bakanlık oldu.

Klasik, katı bir bakanlık konusunda tamamıyla sizinle aynı fikirdeyim. Aynı şeyleri düşündüğümüzün bir kanıtı; sizin çok haklı olarak söylediğiniz, artık öyle bir çağ geliyor ki, öyle bir toplum geliyor ki, burada sadece devletin yönlendirmesi söz konusu değil, olmamalı. Kamuyla beraber özel sektörün, sivil toplum kuruluşlarının, üniversitelerin, basın, medyanın, bireylerin bir arada katkı ve katılımını öngören bir şey; orada zannediyorum tam olarak anlaşılmadı. Yani, bir yerde öyle bir bakanlık olsun ki, bu bakanlık, klasik bakanlık yapısında olmasın, bu tür yapılanmaya imkân sağlasın. Şimdi, söylemeyecektim, fakat siz de değindiniz, arada bazı değerleri arkadaşlarım da değindiler, bakın, neyi yaşıyoruz biliyor musunuz? Bir RTÜK Yasası, doğru-yanlış ayrı mesele, fakat akli evvel birileri çıkıp oraya internetle ilgili bir de madde ekleyelim demiş. Onun ne gibi sakıncalar getirdiğini adam bilmiyor. Kimin getirdiğini bulamadım, bulamıyoruz; ama birileri koymuş onu. Çünkü sahibi yok. Sıkı durun.

Bir-iki gündür bir başka olayı daha tartışıyoruz; yeni bir taslak, tasarı, taslağı gündemde. Yine kaynağı belli değil. Ama Başbakanlığa sunulduğu söyleniyor. İsmi İnternet Üst Kurulu oluşturmak için kanun taslağı ve sıkı durun yine, sadece internet değil, bilgi toplumu tarifinden ne anlıyorsanız, bütün bu işleri yapacak bir Üst Kurul kurulacak. Bu Üst Kurulun Başkanlığını Başbakan yapacak, ama Başbakanın olmadığı zamanlarda da Sanayi ve Ticaret Bakanlığı yapacak.

İlke olarak bazı endişeler var; ama öbür tarafta tam bir sahipsizlik var, tam bir kaos var. Birileri bir şeyler yapmaya çalışıyor. Siz ne kadar ne yapıyorsunuz deseniz de birileri yapıyor. Onun için, aslında ister istemez yetkisi olacak, otoritesi olacak, ama görüşlere de açık olan bir yapının sanki olması gerekiyor gibi.

Atilla KARAOSMANOĞLU - Kanunlara bakılırsa, Cumhuriyetten evvelden beri kurulmuş olan bazı bakanlıklar var, onlara sorulmadan kanun hazırlanabiliyor. Yani, bir bakanlığın olması bir kanunun hazırlanmasında o bakanlığa sorulmasına garanti değil. Önemli olan, davranışlarda bir değişiklik, önemli olan, bu konuların yaygın, fakat verimli bir şekilde, sonuç almayı hedefleyen şekilde düşünülerek, konuşularak, tartışılarak bir karara bağlanması ve bu karar mekanizmalarının fazla zaman almayacak karar mekanizmaları olması, verilen kararın uygulanacağı bir kültürün geliştirilmesi, mesele bu.

Gündoğan GÖR - Merkez Bankası emeklisiyim ben. Benim değineceğim konu esas eğitim. Bunun kökeninde eğitim yatıyor. En fazla önemli durmamız gereken olaylardan bir tanesi bu. Çünkü, yönetim, bilişim sistemlerini kuramadığımız sürece yaptığımız her şey kaos hâlinde gider. Bugün bunda da kuracağımız şey, fertleri katılımcı yapmadır. Ve bununla ilgili olarak 1954 senesinde “Schitidel” bir rapor yazmış Türkiye’yle ilgili olarak. Bu da, Maden Tetkik Araştırma Enstitüsünün reorganizasyon ve yeniden yapılandırmasıyla ilgili bir rapor. Bu rapor Erdoğan Göğ’er’in “Maden Hukuku” kitabında referans olarak verilmiştir ve ben bu raporu inanın bulamadım, devlet arşivlerinde bulamadım; çok üzgünüm bu konuda. Ama, bizde var bir kopyası; ben onu sunacağım. Şimdi buradan hareketle gittiğinizde, kişinin söylediği şey, bu zatın yazmış olduğu raporda, “Türkiye’nin ekonomik açıdan önemlidir.” diye bir not da düşmüş altına Türkiye için ve burada söylediği şey şu: Diyor ki, “Türkiye’deki eğitim, üniversiteler dahil olmak üzere yeniden bir reforma kavuşturulması lâzım.”. 1954 senesinde yazmış olduğu rapor bu. “Şeydeki fertleri katılımcı yapmak suretiyle” diyor. 47 yıl geçmiş üzerinden. Bu raporun yazılışından bugüne kadar niçin böyle bir atılımın eğitimde yapılmadığını hakkında neler düşünüyorsunuz, sebepleri nedir; ben kısaca bunu soracağım.

Atilla KARAOSMANOĞLU - Benim eşim ikide birde bana aynı soruyu soruyor; “Sen” diyor, “40 yıldır aynı şeyleri söylüyorsun, hâlâ söylemekte devam ediyorsun, bıkmadın mı bundan.” diyor. Yani, bir şekilde anlaşılabilir toplum olarak henüz bu değişikliklerle ilgili gerçekler ve bu gerçeklerin yarattığı bugünkü hayatımızda ve ileride bizim çocuklarımız, torunlarımız için yarattığı sınırlamalar Türk toplumunda henüz tam olarak anlaşılabilir vazyette. Türk toplumunun en önemli sorunlarından birisi, gerçeklerle inanışları arasında önemli farklar olmasıdır. Kurumlar, inanışların sonucu olarak kurulur ve inanışlara uygun olarak işlerler; gerçeklere uygun olarak işlemezler. Bu gerçeği arama, gerçeği aramak için soruyu sorabilme ve sorunun cevabını bilimsel yollarla arama konusunda eğitim düzenlenmediği takdirde bunun içinden çıkmamız imkânları fazla yok. Evet, bir-iki soru daha alabiliriz kısa olmak şartıyla.

Ali ILICAK - Konuşmanızdan, yeni ekonomi alanında sanayi politikalarının artık geçerli olmadığı düşünülüyor çıkarımdım. Acaba eski ekonomi alanındaki sektörler için de aynı şeyleri düşünüyor musunuz, sanayi politikalarının modasının geçtiğini toptan?

Atilla KARAOSMANOĞLU - Hayır. Ben sanayi politikalarının modasının tamamen geçtiği kanısında değilim. Ama, bilgi çağının diğer sektörlerde de etkisi olacağı kaçınılmaz bir şey. Hiç olmazsa yönetim konusundan etkisi olacak, hiç olmazsa üretimin şekli ve işte kullanılan malzeme açısından farklılık olacak. Söylediklerim, sanayi politikasının mutlak surette ortadan kalkması anlamına gelmemeli. Fakat, sanayi politikası diye düşünülecek şeylerin böyle katı emirler şeklinde değil, ileriye doğru iyi düşünülmüş, etraflı olarak incelenmiş ve genel olarak düşünülmesi için yol gösterici tipte bir şeyler olmasına özen gösterilmeli. Tabii bunun için de kısa vadede birtakım sonuçların elde edilmesi için yapılacak bazı şeyler de var. Ama, bunu yaparken yaratıcı düşüncenin birtakım disiplinlerle kontrol edildiği takdirde tam olarak ortaya çıkamayacağını da düşünmek lâzım. Şimdi şöyle şeyler var: Efendim, kazanacak konularda bir seçimler yapamaz mıyız? Yani, “Choose in the winner” dedikleri şey ve buna örnek olarak Malezya gösterilir, buna örnek olarak Japonya gösterilir; Japonya’da MITI hikâyesi tabii. Malezya’da Başbakan Mahatir’in bir Japon danışmanı vardı. O, nelerin başarılı olacağını seçmeye çalışır, Mahatir de kaynakları o tarafa yönlendirirdi. Fakat, kazananlardan çok kaybedenlere yatırım yapılmıştır.

Onun için, bu tip kuralları koyarken bir defa çok iyi düşünmek ve çok katı kurallar şeklinde değil, fakat genel yönlendirme olarak düşünülmesi takdirde yapılmaması için sebep yok. Bugün dünyada, planlama modası kalktı falan deniyor değil mi? Ama, buna rağmen dünyanın her ülkesinde planlama var. Ama bizimki, bizim Devlet Planlama Teşkilatı gibi artık planlama yok; farklı şekilde

bir şeyler yapıyorlar. Devlet Planlama Teşkilatı da farklı şekilde bazı şeyler yapıyor, enteresan bazı çalışmalar yapıyor. Ama, planlamayı ileriye doğru bakış ve ortaya çıkabilecek farklı alternatif gelişmeleri tahmin edebilme ve bu çıkacak alternatifler karşısında takınılabilecek tavırlar hakkında ve stratejiler hakkında farklılaştırma yaparak, yani dünya şu şekilde gelişebilir, bu yönde gelişebilir, bunlar olduğu zaman muhtemel sonuçları şunlar olur şeklinde bir planlama anlayışından bahsetmek lâzım.

Son olarak Çin'e gittiğim zaman Başbakan'a, Çin Hükümetine bir rapor vermiştim. Yani, değişim stratejisi ne olmalı, ne şekilde değişim stratejisi başarılı olabilir diye. Verdiğim rapordan çok kısa bir zaman sonra Washington'a dönmüştüm. Acele telgrafla tekrar geriye çağırdılar. Gittim. Çin Başbakanı dedi ki, "Sizin" dedi, "yaptığınızı söylediğiniz her şeye", yaptığım şey de, yani beş-altı sayfalık bir rapor vermektir, bir not vermektir, "Söylediğiniz her şeyle yüzde yüz aynı fikirdeyim, fakat aramızda" dedi, "Çok büyük bir fark var." dedi. Nedir dedim aramızdaki fark. "Siz" dedi, "Planlamaya inanmıyorsunuz, biz planlamaya inanıyoruz." dedi. Dedim ki, bana söyleyemeyeceğiniz bir şey varsa Sayın Başbakan, o da benim planlamaya inanmadığımdır. Ben dedim plancıyım. Yanımda Atilla Sönmez oturuyordu. O sırada Çin'deki Dünya Bankası Grubunun direktörüydü. Bu arkadaşım dedim, o da plancı. Benim yardımcımdı. Ben istifa ettiğim zaman benim yerimde o, Türkiye'nin planlamalarıyla uğraştı. Onun yanında oturan arkadaşım da Pakistan'da planlama yaptı. Biz hepimiz plancıyız dedim. Ama dedim, sizin anladığınız, düşündüğünüz tipte plancılar değiliz, "Ne demek, ben makro plana inanıyorum, makro ekonomik planlamaya inanıyorum." dedi. O zaman dedim, Sayın Başbakan, siz kendi Planlama Komisyonunuzla bir görüşseniz iyi olacak. Çünkü, onlar planlamayı makro ekonomik plân olarak düşünmüyorlar. Onlar, ayrıntılı şekilde, bizim Planlama Teşkilatının yapmaya çalıştığı şekilde, falan köydeki okulun kaç tane penceresi olsun, camlı mı olsun, plastikli mi olsun, kaç katlı olsun falan meselesini düşünmeye çalışıyorlar. Böyle planlama olmaz. Kaynakları vereceksiniz. Onlar en iyi kaynakları lokal, mahallî şartlara göre tayin edecekler, yapacaklar. Fakat siz, dünya nereye doğru gidiyor, bu gidişte ne gibi sorunlar, ne gibi imkânlar doğabiliyor, bu konularda neleri düşünmemiz lâzım; bunu yapmanız bugünün planlamasıdır.

Bir Katılımcı - Yeni ekonominin, bilgi çağını ve antitröstü nasıl etkileyeceğini sormak istiyorum. En azından önemini artırıyor mu yeni gelişmeler, yoksa azaltıyor mu antitröstü, rekabet politikalarının, rekabet hukukunun, rekabet kurallarının?

Atilla KARAOSMANOĞLU - Mutlak surette fikri haklar hukukunun önemini sonsuz derecede artırıyor ve çok daha kompleks hâle getiriyor. Yani,

“Microsoft” davasını da herkes izlemekte, eminim sizler çok daha ayrıntılı bir şekilde izlemiş durumdasınız.

Birçok meselede çok rahatlıkla hareket edebilen Amerikan hukuk sistemi bu konuda kararını veremiyor. Size bu gün sabah konuşmamızda bahsetmişim, Amerikan gazetelerinde enteresan bir yazı çıktı. Adalet Bakanlığının mukabili olan Bakanlıktaki Bakan Yardımcılarından bir tanesi, altı-yedi tane birden antitröst davası açmış. Hiçbir Amerikan gazetesinde o güne kadar rastlamadığım bir şey gördüm. Bundan bahsederken diyor ki, “43 yaşındaki falan kişi dava açmış.” diyor. Şimdi, haberi okuduğunuz zaman, yazarın, (büyük bir haber ve çok ciddi bir gazetede yazılmış) adamın yaşının, 8 tane, 10 tane dava açmayla bir ilgisini düşünmüş olduğunu zannediyorsunuz. Size bunu söylediğim zaman, “çok genç mi buldu” dediniz. Ben, hayır, her hâlde çok ihtiyar bulduğu için bunu bu şekilde belirtmiş diye söyledim. Antitröst kaçınılmaz bir şey. Ama, antitröst, tüketicinin çıkarlarına negatif şekilde etki yapacak tekelleşmenin önüne geçmek, engel olmak için yapılması gerekli bir şey. Aynı zamanda fikri haklar hukuku, bu değişimin dinamiğinin, bu değişiminin devamlılığının muhafaza edilebilmesi için mutlak surette çok dikkatli bir şekilde izlenmesi ve uygulanması gerekli bir şey. Onun için, yani sizin Kurumunuz gibi bir Kurumun Türkiye’de de, dünyanın her yerinde de çok önemli bir rolü ve fonksiyonu var. Ama önemli olan, değişen şartlara göre, değişen teknolojiye göre, değişen dünyaya göre bunu en iyi yapabileceğini, nasıl yapabileceğimizi her gün yatarken bir defa, sabahleyin kalkarken bir kere daha düşünmek.